

Operacija: Dvig ravni pismenosti

Usposabljanje za življenjsko uspešnost –
Beremo in pišemo skupaj
(UŽU-BIPS)

Gradivo

Mentorica: Matejka Chvatal

Marec 2011

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007 – 2013, 3. razvojne prioritete: Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja; prednostne usmeritve 3. 2.: Izboljšanje usposobljenosti posameznika za delo in življenje v družbi temelječi na znanju.

UČNE NAVADE IN STRATEGIJE

Nasveti za delo z besedilom
(branje, učenje z učbenikom)

1. korak: NAPOVEDOVANJE ALI PREDVIDEVANJE

- preberemo naslov besedila,
- preberemo podnaslove, pogledamo slike in preberemo besedilo ob njih,
- povežemo s tistim kar že vemo o vsebini.

Po tem koraku besedilo preberemo , v celoti ali po delih.

2. korak: POJASNJEVANJE

- poiščemo, kaj je lahko v besedilu neznano: besede, dogodek,
- za besedo poiščemo pomen: pomagamo si z besedilom, besede razstavimo na dele (pre – metati), sami si delamo slovarčke besed, besedo poiščemo v slovarju ali na koncu besedila.

VAŽNO: nič ni narobe, če besed ne razumemo, pomembno je, da jih prepoznamo kot neznanne.

3. korak: POVZEMANJE

- v povzetku povemo bistvene stvari,
- iščemo skupne pojme za naštete elemente (npr. banana, hruška, jabolko - sadje),
- naredimo preprost miselni vzorec,
- poiščemo ključne besede,
- delamo oporne točke ali skice.

4. korak: OBLIKOVANJE VPRAŠANJ

- sprašujemo po osebah, dejstvih dogodkih.

Učiti se ali ne
učiti?

To je sedaj

STALEN PROSTOR ZA UČENJE

Primerna svetloba

Prijetno urejen

Prpravila: mentorica Matejka Chvatal

NAJPRIMERNEJŠI ČAS ZA UČENJE-odvisen je od posameznika

DOPOLDAN
8-ih-----11-ih

POPOLDAN
14-ih-----17-ih

TEMPO UČENJA

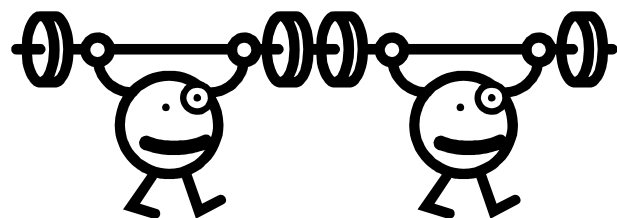
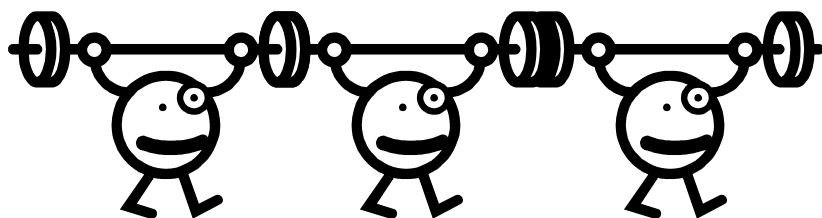
30-45 minut
učenja

WC

5-10 min
odmora

PONAVLJANJE NAUČENEGA-trening

VLOGA STARŠEV

Čas
Ustrezen prostor

Pomen starševskega pripovedovanja in branja knjig v šolskem obdobju

Opismenjevanje je nepretrgan (kontinuiran) proces, ki se začne veliko pred spoznavanjem črk in učenjem branja in pisanja in razvija vse življenje. Otroci razvijajo posamezne sposobnosti in spretnosti, ki mu omogoča razumevanje sistema pisave in odprejo vrata v lastno pismenost. Predšolska spoznanja in izkušnje, povezane s pismenostjo, imajo največji pomen pri opismenjevanju, so: glasovno zavedanje, poslušanje pripovedi in pripovedovanje ter branje knjig.

UREJENA ŠOLSKA TORBICA

Pripovedovanje, poslušanje pripovedi, predvsem pa **branje knjig** otroku pomagajo, da spozna pisni jezik oziroma pisni način izražanja, ki je lahko drugačen od ustnega. Pripovedovanje se lahko nanaša na dogodke iz vsakdanjega življenja, lastnih in tujih zgodb itn.

Med poslušanjem se otrok uči, da je pomembno: kaj se je zgodilo, kako se je zgodilo (v času in prostoru), komu se je zgodilo ... Ko pripoveduje sam, se uči urediti misli, izbirati med bistvenim in nebistvenim, presoјati in predvideti dogodke. Ob pripovedovanju spoznava, da lahko zgodbo pove na različne načine, da on sam vpliva na potek zgodbe, da lahko z nizanjem dogodkov stopnjuje privlačnost in napetost.

Primer, vaja 3: otroci in starši so pripovedovalci (različne teme: moja najljubša žival, kadar me je strah, lanske počitnice, moja babica, ko sem bolan...)

Branje otrokom je ena najpogosteje uporabljenih oblik seznanjanja otroka s tiskanim gradivom in pismenostjo na sploh. Otrokom se je v našem okolju že tradicionalno bralo

knjige pravljic, pripovedk in pesmi, kar ima nenadomestljivo vlogo tudi v današnjem času.

Otroška literatura je preizkušen in učinkovit način za prenos kulture, družbenih in človeških vrednot na mlajše rodove. Za otroke je ljudska modrost, če je vtkana v zgodbo (pripoved ali pravljico), bolj razumljiva in primernejša za pomnjenje. Kakovostno otroško literaturo, ne glede na to, ali gre za zapis ljudskega izročila ali avtorsko stvaritev, odlikuje večplastnost sporočila.

Notranja zgradba zgodbe pritegne otrokovo pozornost in vzdržuje radovednost, otrok lahko dlje časa sledi in si pridobiva več izkušenj z branjem. Zgodbe, ki so otroku všeč, si želi poslušati večkrat. Mnogi odrasli poročajo, da so se naučili brati in pisati, ko so v zgodnjem otroštvu vedno znova poslušali zgodbe, ki so jim jih odrasli brali.

Pogovor z otrokom o prebranem

To naj bi bil sestavni del bralne dejavnosti, otrok naj ne bi samo poslušal.

Če odrasli, ki berejo otroku, preverjajo, ali sledi branju in ali razume prebrano, se otrok zgodaj navaja sodelovati pri vsebini/pomenu besedila. Z izkušnjami se navadi razumeti različna besedila kot tudi različne sloge izražanja. Že predšolski otrok se srečuje z različnimi vrstami besedila in oblikami tiskanih gradiv (časopis, knjiga, voščilnica, navodila), ob njih spoznava različne namene in rabe pismenosti. Ob obilici gradiv imajo

starši ali odrasli, ki berejo otroku, možnost pogovarjati se o vsebini in navajati otroka na ustvarjanje lastnega mnenja in kritičnega odnosa do vsebine. Kritičen odnos do besedila lahko začnemo razvijati že pri predšolskem otroku, vendar je pri tem treba upoštevati njegovo razvojno starost in izkušnje.

Predšolski otrok med poslušanjem besedila spoznava knjižni jezik, ki ga v vsakdanjem življenju ne uporabljamo, katerega rabo bo srečal šele kasneje v šoli.

Pisne oblike knjižnega jezika so še posebej pomembne za otroke iz okolij, kjer se uporablja narečje, ki se znatno razlikuje od knjižnega jezika. Poslušanje pripovedovanja in branja knjig bogati otrokov besedni zaklad, širi obzorja in je neprecenljiv vir novega znanja in novih izkušenj.

Koraki zgodnje pismenosti

Otroka je treba uvajati v svet pismenosti v vsakdanjih situacijah. Za seznanjanje otroka s prvinami pismenosti so uporabne situacije iz vsakdanjega življenja (sprehod po ulici, čakanje v čakalnici, nakup v trgovini ...). Otrok tako spoznava uporabnost pismenosti, kar ga bo motiviralo za nadaljnje korake.

Pismenost je najtesneje povezana z jezikom. Odrasli (starši, vzgojitelji), ki uvajajo otroka v pismenost, morajo poskrbeti, da otrok razlikuje ustno in pisno sporočanje. To je zlasti pomembno v okoljih, kjer se govorijo narečja, precej različna od knjižnega jezika. Dobro je otroku pojasniti, da so ljudje včasih govorili različna narečja in so se zato težje sporazumeli, zato so se dogovorili za skupen (knjižni) jezik, ki ima točno določena pravila.

Pripovedovanje je neprecenljiva popotnica za vstop v svet pismenosti. Že pri majhnem otroku lahko začnemo pripovedovanje izvajati tako, da si otrok in odrasli izmenjujeta vlogo pripovedovalca. Dobre izkušnje s pripovedovanjem peljejo otroka v svet branja.

Branje je nadgradnja pripovedovanja. Pisno izražanje je raznovrstnejše od ustnega, otrok se s poslušanjem branja knjig uči drugačnega načina izražanja. Pripovedovanje je omejeno z življenjsko izkušnjo posameznika, različna bralna gradiva pa predstavljajo brezmejno število življenjskih situacij in pripravljajo otroke na pestrost življenja. Nenazadnje s pripovedovanjem ni možno doseči toliko različnih izrazov, besednih iger, rim, zajeti toliko ljudske modrosti in umetnostnega izražanja, kot ga ponujajo knjige.

V šolskem obdobju se zgodnja pismenost razvija izključno s pomočjo igre. Za razvoj otrokove zgodnje pismenosti so posebej priporočljive besedne igre. Ne samo, da so zabavne, so tudi priložnost za bogatenje besednega zaklada, pridobivanje novega znanja itn.

Privlačne so tudi zaradi neomejenih možnosti spreminjanja in ne silijo otroka k ponavljanju istih primerov.

Primer, vaja 4: otroci in starši sedijo v krogu in nizajo besede, ki se začnejo ali končajo na določen glas...

Predšolskega in šolskega otroka lahko seznanjamo s različnim pisnim gradivom, čeprav še ne zna brati. Poleg knjig in otroških revij, ki jih otroku beremo v tem obdobju, kjer se otrok uči ločevati besedilo (pisavo) od slike, mu lahko ponudimo različne kataloge in drugo tiskano gradivo, smiselno povezano z njegovim vsakdanjim življenjem. Ob listanju gradiva bo otrok raziskoval, si slike in napisano razlagal po svoje ter spraševal, kaj piše. Takrat mu je dobro pojasniti na njemu primeren način, ni pa dobro preslišati njegovih vprašanj ali razlag.

Primer, vaja 5: otroci prinesejo različne revije, letake, kataloge

Zapisovanje lastnega imena je običajno vstop v pismenost. Lastno ime je beseda, ki jo otrok najbolj pozna in je zanj pomembna, saj se z imenom identificira. Ker to besedo tako dobro pozna, v njej lažje loči posamezne glasove, zato je primerna za učenje pisanja, ko otrok izrazi željo po tem.

Primer, vaja 6: otroci napišejo svoje ime, izrežejo črke in jih pobarvajo

Za razvoj zgodnje pismenosti ni nikoli prezgodaj in nikoli prepozno. Že zelo majhnemu otroku lahko pokažemo knjige s slikami posameznih predmetov, živali, rastlin itn. Otrok se bo odzival z gruljenjem, kasneje z imenovanjem, ponavljanjem besed, ki jih bo slišal ob slikanici. Otrokovo spontano zanimanje za tiskano besedo se pojavlja pri različnih starosti.

Z otrokovim razvojem bo naraščala zahtevnost vsebin in dejavnosti. Pomembno je, da okolje prisluhne otroku, spodbuja zanimanje in sledi njegovemu interesu, le tako lahko dolgoročno ohrani motivacijo za poslušanje in kasneje branje.

Motivacija in navajanje otroka na poslušanje

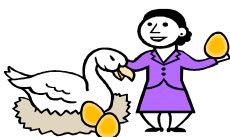
Otrok naj bo ves čas dejaven. Za vzdrževanje otrokovega zanimanja je pomembno, da je ves čas dejaven. Ob skupnem branju lahko drži knjigo, obrača strani itn. Dobro je z vprašanji preverjati, ali sledi vsebini, dogajanju med igro itd. Če je otrok utrujen ali je dejavnost prezahtevna, bo njegova motivacija popustila. Prav je, da odrasli to upoštevajo in na ustrezen način prenehajo z delom.

Za razvoj zgodnje pismenosti je treba zagotoviti bralni kotiček in mesto za pisanje.

Tako v vrtcu kot doma naj bo majhen kotiček namenjen shranjevanju otrokovih slikanic in drugega gradiva. Prav tako je dobro, da ima prostor z zagotovljenim papirjem in pisali, da lahko kaj nariše ali napiše. S tem otroku pokažemo, da je to pomembno. Tak, pa čeprav zelo majhen kotiček, si lahko zagotovi večina družin s predšolskim otrokom.

Večina staršev lahko s svojimi predšolskimi otroki sama izvaja dejavnosti, povezane z zgodnjo pismenostjo, vendar nekateri med njimi potrebujejo spodbudo ali nasvet.

Tako kot se moramo pri igri in drugih opravilih z otroki prilagoditi posameznemu otroku, je nujno, da njihove značilnosti upoštevamo tudi pri razvijanju zgodnje pismenosti. Med otroki opažamo velike *individualne razlike* v razvoju posameznih sposobnosti, načinu odzivanja, čustvovanja, interesih itn.; zato je pomembno, da k vsakemu pristopamo upoštevajoč njegove značilnosti.

Otrokova izkušnja, ko mu odrasli pripoveduje, je zelo pomembna. Predstavljajmo si otroka v očetovem ali materinem naročju, ko posluša glas ljubeče osebe. Ob tem lahko odrasli in otrok sodelujeta: sprašujeta, razlagata, prehajata iz realnega sveta v svet občutij in domišljije. Pripovedujemo lahko o lastnih doživetjih in občutkih, spominih iz otroštva:

»kako je bilo, ko sem bila jaz majhna, kaj sem doživela, kako sem se počutil, kaj sem naredila, kaj sta počela dedek in babica kot oče in mama, kako je bilo, ko si se ti rodil, kaj si počela, ko si bila še dojenčica, kaj se je zgodilo, ko sem nekaj »ušpičil« ...«. Otrok ob tem običajno zelo uživa, sprašuje, dodaja svoje misli, pove, kaj čuti ...

Pripoved je v primerjavi z branjem običajno bolj živa, vanjo lahko vnesemo tisto, kar nam je všeč in kar pritegne otroka, denimo humor.

Pripovedovanje pravljice je bolj zahtevno, saj jo moramo, če jo želimo povedati, dobro poznati. Nič pa ni narobe, če jo povemo čisto po svoje. Morda se spomnimo kakšne pravljice, pesmice, ki smo jo poslušali v otroštvu. Otroku lahko povemo, kako smo jo doživeli mi, ko smo bili še majhni. Ko pripovedujemo, lažje sledimo potrebam otroka (npr. če vidimo, da je pripoved za otroka predolga, jo skrajšamo, izbiramo krajše povedi, spremenimo glas, zaigramo ...). Govorimo v vsakdanjem jeziku, ki je otroku najbolj domač.

Pripovedovanje in glasno branje je primerno od otrokovega rojstva pa vse dokler je pripravljen poslušati. Tudi kasneje otrok uživa, ko mu starši pripovedujejo o svojih izkušnjah ali če mu preberejo knjigo ali pa vsaj zanimive odlomke (še srednješolcem in študentom to dobro dene). Tudi otrok bo kasneje, ko bo že popolnoma samostojen v branju, užival, če bo lahko staršem prebral kaj naglas. Ali pa jim bo na kratko povedal vsebino knjige, filma ..., ki mu je bila všeč ali se mu je zdela neprijetna.

Starši najbolje poznajo otroka in vedo, kakšne knjige so mu všeč. Omogočimo mu izbiro. Če bo izbral knjigo sam, je bolj verjetno, da jo bo poslušal s še večjim zanimanjem. Upoštevati moramo tudi otrokovo trenutno počutje, kaj ga zanima, kakšna vprašanja se mu zastavljajo.

Skupaj z njim poiščimo knjige (npr. enciklopedije), v katerih bomo našli odgovore, ali pa leposlovnje, da se bo otrok lahko identificiral s konkretnim junakom ali junakinjo.

Po navadi so knjige za predšolske otroke bogato ilustrirane. Ilustracije lahko »bere« tudi otrok. Ilustracija je enako pomembna kot besedilo. Kriterij za izbor otroške knjige naj bo kakovost besedila in ilustracij. Pri tem lahko staršem pomaga izkušena vzgojiteljica ali pa knjižničarka. V marsikateri družini si ne morejo privoščiti nakupa številnih knjig, a dobro je, da ima vsak otrok vsaj nekaj kakovostnih zbirk pravljic, pesmi, zgodb in slikanic doma.

Morda starši lahko to zagato rešijo z darili za rojstni dan (knjiga je še vedno cenejša od večine igrač). Dobro je, če ima otrok nekaj svojih najljubših knjig na domači knjižni polici.

Ravno tako pa bo zanimivo, če bomo vsak teden iz knjižnice prinesli nov kupček knjig.

Otroci so tako kot odrasli zelo različni. Nekateri zdržijo poslušati celo uro, nekateri pa le deset minut. Nekateri se med poslušanjem premikajo, se igrajo, sprašujejo, razlagajo,

drugi pa pozorno poslušajo do konca zgodbe. Enemu otroku so vseč smešne zgodbe, drugega zanima dramatičnost dogajanja, tretji ima rad take zgodbe, kjer se veliko prepeva, četrti pa ima rad knjige o živalih in naravi ... K sreči je tako, da kot so raznovrstni otroci, so raznovrstne tudi knjige, ki jih lahko ponudimo otrokom. Spet drugače je v družinah, kjer je več otrok. Enkrat se prilagodimo enemu, drugič pa drugemu. Kadar se prilagodimo starejšemu, bo malček lahko medtem risal, se igral. Pa bo kljub temu morda miren, saj bo, četudi zgodbe ne bo razumel v celoti, užival v zvenu besed in v druženju. Če bomo izbrali zgodbo, ki je bolj primerna za mlajšega otroka, bo morda starejši otrok pri tem dejaven: spodbujal bo mlajšega, še on kaj povedal, dopolnil zgodbo, tudi on prebral del zgodbe ... Otroci so različni tudi po tem, kako zahtevnim besedilom lahko sledijo. Tudi če ne razumejo pomena prav vsake besede, lahko razumejo zgodbo ali pesem kot celoto. Ob tem spoznavajo pomen novih besed, tudi takih, ki jih v vsakdanjem življenju redko slišijo. S tem širijo tudi besedišče. Dobro je izbirati različne knjige: ljudske pravljice, v katerih se dogajajo najbolj nenavadne in čudežne reči, in zgodbe iz vsakdanjega življenja, zbirke s pesmimi za otroke, knjige ugank in dopolnjevanj, sodobne avtorske pravljice, glasbene pravljice, igralne knjige, pesmarice, stripe, zbirke otroških ljudskih pesmi, poučne knjige, knjige kuharskih receptov, knjige za izdelovanje, ustvarjanje ...

Če je otroku knjiga, zgodba, pesem všeč, jo večkrat preberemo. Tako jo bo bolje razumel in doživel. Vse dokler si to želi. Po navadi jo želi slišati tolikokrat, da jo zna že na pamet.

Potem jo bo »bral« samostojno. Najpomembnejše je doživetje. Ob vsaki pesmi, pravljici, zgodbi, ilustraciji se lahko z otrokom pogovarjamo.

Zakaj otrok uživa ob poslušanju pravljic, pesmi, zgodb

Vsaka zgodba, vsaka pesem nam govori o ljudeh, svetu in pojavih v njem.

Primer: V slikanici Srečka Kosovela Medvedki sladkosnedki z ilustracijami Jelke Reichman lahko otrok uživa v stiku z umetnostjo. Tako »zre« v lepo. Ob tem, ko mu ljubeči odrasli bere pesmi, občuti toplino in uživa v zvenu lepih besed, v rimah. Tudi ilustracije Jelke Reichman prikazujejo lep, mil in varen svet. Otrok se ob podobah lahko pogovarja, išče podrobnosti, pove, kaj takega, kot je na sliki, je že videl in kje (denimo pujska, trobentice, zvončke, sončnico

...). Ob pesmici *Sonček boža ...* se lahko otrok poistoveti z muco, zleze v naročje in »zaprede« od ugodja. Ob pesmici *Sultanček na vlaku* podoživi žalost psička, ki odhaja od doma, ob pesmi *Prošnja* pa lahko otroka zaziblujemo v mir, tišino in spanje.

V pravljici, pesmi, zgodbi ... se lahko srečaš s sabo, z drugimi, z različnimi pojavi in tudi s težavami in različnimi načini njihovega reševanja. Pripovedovanje in branje lahko pogovor obogati, olajša, odpre ... Velikokrat si lahko v pogovoru o določeni temi, npr. o strahu, pomagamo s knjigo.

Kaj se skriva v pravljicah

Dobra pravljica vpliva na našo tankočutnost, opozarja na mnoge malenkosti in sprosti našo domišljijo. Najprej jo je dobro doživeti in se prepustiti, da se nas s svojim simbolnim jezikom dotakne na svoj način. Nato se lahko začnemo pogovarjati: si podelimo misli, čustva ...

Manjši ko je otrok, bolj ga moramo voditi, ga spraševati in spodbujati k pripovedovanju o doživetem, mu slediti in ga usmerjati k razmišljanju. Pri tem zelo pomaga ilustracija.

Predšolski in šolski otroci imajo zelo radi pravljice, v katerih nastopajo živali in so zgrajene na ponavljanju.

Primer: Ruska pravljica O veliki repi (Mamka Bršljanka) ali pa rezijanska ljudska Rusica pregnala gradnico iz lisičje hišice (Babica pripoveduje). Otrok bo v pripovedi zelo užival, saj bo zaradi ponavljanja podobnih dogodkov ob pripovedi ali pa ob branju lahko tudi aktivno sodeloval. Npr. na vprašanje, kaj se je zgodilo, ko je babica prijela dedka, vnučka babico, psiček vnučko in so vlekli in vlekli ... bo otrok takoj navdušeno odgovoril: a repe niso izvlekli.

V pripoved lahko vpletemo tudi znane osebe in živali. Obe pravljici bo otrok z veseljem poslušal znova in znova in užival v srečnem koncu. Pri prvi zato, ker je najmanjše bitje – miška pripomoglo k temu, da so izruvali repo, pri drugi pa zato, ker je (spet) najmanjše bitje – rusica (rdeča mravljica) pregnalo pošast. Obe pravljici sta taki, da jih lahko tudi zaigramo.

Tudi slovenska ljudska Miška je šla k čevljarju je zgrajena na ponavljanju. Šaljivo pripoveduje o tem, da je dobro zaprositi za pomoč; toda težave miška reši šele, ko je sama dejavna (do košnje le prosi za pomoč in jo pričakuje, ko nekaj naredi sama zase, se situacija obrne). A kaj, ko se ponovno zgodi, da leze skozi tisti plot (ne pazi nase), pa si spet trebušček raztrga.

Ta pravljica je otrokom zelo všeč, ker pripoveduje o tem, da gre osel večkrat na led. Otrok ima občutek, da se to njemu ne more zgoditi. Dobi tudi potrditev o tem, da je dobro zaprositi za pomoč, da pa mora »miška« narediti nekaj tudi sama.

OBISK KNJIŽNICE

Knjižničarji se dobro zavedajo, kako pomemben je prvi pa tudi vsak nadaljnji družinski obisk knjižnice za vsakega posameznega otroka in za družino kot celoto. Vtis, ki ga bo prvi obisk napravil nanje, bo namreč zelo pomembno odločal o tem, ali bodo postali redni obiskovalci knjižnice ali ne, ali se bodo čutili »povabljeni v knjižnico« vedno ali pa samo takrat, kadar bo to zares nujno.

Poleg primerno ponujenega izbora knjižničnega gradiva in prijetno urejenega prostora je nujno, da naleti družina na prijazno, odzivno ter strokovno usposobljeno osebo, ki je pripravljena svetovati, se pogovarjati o knjigah, deliti z obiskovalci svoje izkušnje in znanje in kar je najpomembnejše, da je sposobna za branje navduševati, kar vse naj bi knjižničar, ki dela z otroki in njihovimi starši, tudi znal in bil.

Zato naj bo obisk staršev in otrok v knjižnici prijazen in doživljajsko poln dogodek, predstavitev knjižnice in vseh njenih dejavnosti pa vzpodbuda za ponovno srečanje, ki se ga bodo starši in otroci veselili vnaprej, ker so knjižnico dojeli kot prostor, v katerem se dobro in prijetno počutijo in kjer vedno najdejo kaj tudi zase.

Od knjige do lutke

Z lutkami lahko uprizorimo vse zgodbe tega sveta. Nimajo omejitev, ki jih imajo igralci, saj lutke zmorejo vse: letajo po zraku, razpadejo na polovico, se spremenijo v nekaj ali nekoga drugega, se pred nami pojavijo in izginejo. Odločitev, kakšne lutke bomo izbrali, je odvisna od naše zgodbe. Lutke, ki božajo, se pretepajo ali imajo opraviti s predmeti, bodo ročne, tiste, ki letijo po zraku, bodo preproste marionete. Lutke, ki jih bomo vtaknili v žep, bodo prstne itd.

Izdelava lutk je prijetno opravilo za ustvarjalno druženje staršev in otrok. Pravljici damo svojo likovno podobo, zgodba pa začne živeti že veliko prej, preden jo sploh zaigramo. Najpomembnejše pri izdelavi lutk in odra je, da je vse skupaj rezultat njunega skupnega dela.

